

JAN PIROŻYŃSKI

WSPÓLPRACA BIBLIOTEKI KSIĘCIA AUGUSTA W WOLFENBÜTTEL Z BIBLIOTEKĄ JAGIELLOŃSKĄ I INNYMI POLSKIMI INSTYTUCJAMI NAUKOWYMI

Historia Biblioteki w Wolfenbüttel. Biblioteka jako centrum badań nad kulturą europejską. Polscy stypendyści w Wolfenbüttel.

Dzisiejszy stan Biblioteki w Wolfenbüttel i pełnione przez nią funkcje, także te na arenie międzynarodowej, przynajmniej częściowo wynikają z dawnej i świetnej tradycji tej instytucji, dlatego też zacząć tu trzeba od przypomnienia jej historii¹.

Biblioteka Księcia Augusta w Wolfenbüttel swą tradycją sięga 1572 r., kiedy to w stolicy księstwa Brunszwik-Wolfenbüttel książę Juliusz założył księżnicę nazywaną potem *Bibliotheca Julia*. Zbiory znacznie powiększył jego syn, książę Henryk Juliusz, a kolejny władca, Fryderyk Ulryk w 1618 r. przekazał je uniwersytetowi w Helmstedt. Po zamknięciu uniwersytetu w 1810 r. znaczna część tych książek powróciła do Wolfenbüttel.

Biblioteka Księcia Augusta swą nazwą nawiązuje jednak nie do swych początków w XVI w., a do osoby bardzo wybitnego władcy, księcia Augusta Młodszego (1579-1666). W 1644 r. przywieziono do Wolfenbüttel pierwszy transport książek z poprzedniej rezydencji tego księcia i tak zaczęła się historia księżnicy nazywanej potem *Bibliotheca Augusta*. Jej zbiory liczyły 135 000 tytułów i stanowiły największą kolekcję europejską w owych czasach. Od 1666 r. była to już biblioteka publiczna.

Później do świetności biblioteki książęcej przyczynili się tak wybitni jej dyrektorzy, jak m.in. Gotfryd Wilhelm Leibniz (w l. 1690-1716) i Gotthold Ephraim Lessing (w l. 1770-1781).

Wiek XIX i pierwsza połowa XX w. przyniosły Bibliotece pewien zastój i utratę kontaktu z najnowszymi prądami rozwojowi w niemieckim bibliotekarstwie. W czasie II wojny światowej zbiory szczęśliwie nie odniosły żadnych strat.

¹ Szczegółowe informacje na ten temat i literaturę przedmiotu podaję w artykule *Biblioteka Księcia Augusta w Wolfenbüttel. Przeszłość – teraźniejszość – perspektywy*. „*Roczn. Bibl.*” 1966 z. 1/2 [w druku]. Zob. też *Herzog August Bibliothek. Jahresprogramm 1996. Wolfenbüttel 1995*.

Korzystne zmiany w dziejach tej przez długi czas sennej, prowincjonalnej księżnicy nastąpiły dopiero niedawno. W latach 1950-1968 dyrektorem Biblioteki Księcia Augusta był znany pisarz, Erhard Kästner (1904-1974), który przywrócił jej częściowo dawną świetność, starając się – jak to nazywał – uczynić z niej *bibliotheca illustris*, o nieco odmiennym charakterze niż inne wielkie naukowe biblioteki w Niemczech. Symbolicznym wyrazem tych zmian była przebudowa w 1966 r. tzw. *Augusteerhalle*, tzn. wielkiej muzealnej sali, w której zgromadzono dawne zbiory księcia Augusta Młodszego.

W latach 1968-1992 kolejnym dyrektorem Biblioteki w Wolfenbüttel był prof. Paul Raabe i to właśnie jego energii i inicjatywie Biblioteka zawdzięcza to, czym jest obecnie, tzn. przekształcenie się w wielkie międzynarodowe centrum badań nad dziejami kultury europejskiej od średniowiecza po wiek XVIII włącznie. Jako biblioteka naukowo-badawcza (*Forschungsbibliothek*) Biblioteka Księcia Augusta wzoruje się trochę na amerykańskich *research-libraries*, np. Newberry Library Chicago, ale dzięki swej długiej tradycji historycznej, usytuowaniu w pięknym, zabytkowym północnoniemieckim miasteczku, ma jednak nieco inny, niepowtarzalny charakter.

Osiągnięcie tej pozycji przez Bibliotekę było możliwe przede wszystkim dzięki bogactwu własnych zbiorów, na które składa się m.in. 12 000 rękopisów, w tym 3000 średniowiecznych, ok. 3500 inkunabułów i ok. 345 000 starych druków, ale także dzięki hojnym subwencjom ze strony Fundacji Volkswagena i innych sponsorów.

W czasach dyktury P. Raabego Biblioteka bardzo zwiększyła swój stan posiadania. Powstało wtedy małe miasteczko biblioteczne (*Bibliotheksquartier*), obejmujące już dziewięć budynków. Umożliwiło to m.in. utworzenie ogromnej biblioteki podręcznej, liczącej ponad 100 000 t. i znajdującej się w dawnej zbrojowni (*Zeughaus*) oraz w najstarszym budynku bibliotecznym (*Augusta*). Ponadto przygotowano wiele sal konferencyjnych, pokojów do pracy dla stypendystów, zadbano o pokoje gościnne itp. Dzięki temu stypendyści i goście przyjeżdżający do Wolfenbüttel dosłownie z całego świata mają doskonałe warunki do pracy naukowej.

Od 1975 r. biblioteka Księcia Augusta zaczęła przyznawać stypendia naukowcom niemieckim i zagranicznym, a możliwość spotkania się w Wolfenbüttel, uczonych z różnych krajów jest czymś niesłychanie ważnym, pobudzając międzynarodowe i interdyscyplinarne badania nad dziejami europejskiej kultury.

W latach 1981-1991 przebywało w Wolfenbüttel ogółem 681 stypendystów, z czego 144 z Republiki Federalnej Niemiec i 146 z NRD. Z pozostałych krajów najliczniej reprezentowani byli Polacy (100 stypendiów), wyprzedzając obywateli Stanów Zjednoczonych (71 stypendiów) i innych cudzoziemców². Te dane liczbowe nie były dziełem jakiegoś przypadku, lecz

² P. Raabe: *Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Forschungs- und Studienstätte für europäische Kulturgeschichte. Bericht über die Jahre 1981 bis 1991*. T. 1. Wolfenbüttel 1992 s. 19, maszyn.

wynikały z konsekwentnej polityki prowadzonej przez P. Raabego, polegającej na przerzucaniu mostów na Wschód i pełnieniu swego rodzaju misji, zmierzającej m.in. do usunięcia wzajemnych uprzedzeń i niechęci w stosunkach niemiecko-polskich. Co prawda Biblioteka Księcia Augusta nie była jedyną niemiecką instytucją prowadzącą taką politykę – bo trzeba tu wspomnieć liczne instytucje rządowe i fundacje, m.in. Roberta Boscha, Humboldta i Volkswagena, a także Komisję Historyczną w Berlinie, Instytut Historii Europy w Moguncji, Instytut Herdera w Marburgu, oczywiście także Instytut Kultury Polskiej (*Deutsches-Polen Institut*) Karla Dedeciusa w Darmstademie itd. – ale nie umniejsza to roli i zasług P. Raabego i kierowanej przezeń Biblioteki w tworzeniu nowej jakości w stosunkach naukowych i kulturalnych między Niemcami a Polską po II wojnie światowej.

Dziś Biblioteka Księcia Augusta utrzymuje kontakty z 22 polskimi instytucjami naukowymi i prowadzi wymianę książek z 6 naszymi bibliotekami, a według danych z listopada 1996 r. Wolfenbüttel odwiedziło już 196 polskich pracowników naukowych, otrzymując tam różnego rodzaju stypendia i biorąc udział w licznych konferencjach, a czasem nawet je organizując.

Najbliższa współpraca łączy Bibliotekę Księcia Augusta z Uniwersytetem Jagiellońskim, a ponadto z Instytutem Historii Nauki PAN, z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie oraz z Biblioteką Uniwersytecką we Wrocławiu i Biblioteką Uniwersytecką w Toruniu.

Początki tych ścisłych kontaktów z Polską sięgają jeszcze lat siedemdziesiątych. W 1972 r. założono przy Bibliotece Księcia Augusta Stowarzyszenie do Badań nad Kulturą Baroku (*Wolfenbütteler Arbeitskreis für Barockforschung*). Jego członkami zostali m.in. wybitni polscy germaniści, prof. Elida Maria Szarota z Warszawy i prof. Marian Szyrocki z Wrocławia. W uznaniu zasług naukowych zmarłego w 1992 r. prof. M. Szyrockiego i jego roli jako pośrednika naukowo-kulturalnego między Wschodem i Zachodem utworzono w Wolfenbüttel dla młodych pracowników naukowych specjalny program stypendialny nazwany jego imieniem (*Marian-Szyrocki Stipendienprogramm*).

Piękną platformę do nawiązania bliższych kontaktów z Polską stworzyło podobne Stowarzyszenie do Badań nad Renesansem (*Wolfenbütteler Arbeitskreis für Renaissanceforschung*), założone w 1976 r. Jednym z członków został wkrótce prof. Stefan Zabłocki z Gdańska, obecnie Polskę reprezentuje w tym gremium prof. Jerzy Axer z Warszawy.

W jesieni 1977 r. otrzymałem półroczne stypendium w Wolfenbüttel w związku z tematem mojej pracy habilitacyjnej i to był właściwie początek kontaktów Biblioteki Księcia Augusta z Krakowem.

Tak się złożyło, że byłem w Wolfenbüttel pierwszym polskim stypendystą i w dodatku bibliotekarzem, wówczas kierownikiem Oddziału Starych Druków Biblioteki Jagiellońskiej, co niewątpliwie ułatwiło mi nawiązanie bliższych kontaktów z prof. P. Raabem i gronem jego współpracowników.

Już w 1980 r. zaczęło się mówić o nawiązaniu współpracy między Biblioteką Księcia Augusta i Biblioteką Jagiellońską. W rok później Uniwersytet Jagielloński otrzymał do dyspozycji dwa dwumiesięczne stypendia dla pracowników zajmujących się badaniami nad dziejami dawnej kultury europejskiej i rzeczywiście zaczęła się wymiana pracowników. Do Krakowa przyjechali dwaj bibliotekarze z Wolfenbüttel, znani badacze rękopisów średniowiecznych, dr Wolfgang Milde i dr Helmar Härtel, a do Niemiec pojechał, obok prof. Leszka Hajdukiewicza, mgr Edward Sznayder, kierownik Oddziału Zbiorów Kartograficznych Biblioteki Jagiellońskiej. Te coraz bliższe kontakty doprowadziły do tego, że w 1983 r. Biblioteka Jagiellońska wspólnie z Biblioteką Księcia Augusta zorganizowały dużą międzynarodową konferencję na temat problematyki opracowania rękopisów średniowiecznych (Kraków-Mogilany, 20-24.06.1983). Wzięło w niej udział 17 gości z zagranicy, w tym oczywiście także przedstawiciele Biblioteki Księcia Augusta. Referaty zostały ogłoszone w 1986 r. jako odrębny 30. tom w serii wydawniczej *Wolfenbütteler Forschungen* ³.

Dalsze lata przyniosły coraz bliższą współpracę między Wolfenbüttel a Krakowem. Jako goście przebywali w Bibliotece Jagiellońskiej prof. P. Raabe i wielu jego współpracowników. W 1983 r. prof. P. Raabe ogłosił w *Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej* artykuł pt. *Bibliotheca Augusta – dawna biblioteka w konfrontacji ze współczesnością (o roli i funkcjach Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel)* ⁴.

Na przełomie 1986 i 1987 r. Biblioteka Jagiellońska zorganizowała w Wolfenbüttel wystawę poświęconą historii polskich ekslibrisów, którą przygotował mgr Piotr Horodyński. Wystawie towarzyszył starannie opracowany katalog ⁵. Już poprzedni w 1983 r. na wystawę poświęconą Marcinowi Lutrowi Muzeum UJ wypożyczyło do Wolfenbüttel cenne klocki drzeworytowe, służące niegdyś w Wittenberdze do ilustracji Biblii w przekładzie Lutra ⁶. Eksponaty te wywołały w Niemczech ogromne zainteresowanie.

W 1977 r. rozpoczęto intensywną wymianę wydawnictw między obu bibliotekami. Była to wymiana bardzo korzystna dla Biblioteki Jagiellońskiej, ponieważ wszystkie publikacje Biblioteki Księcia Augusta reprezentowały tematykę zgodną z profilem gromadzenia zbiorów w Krakowie.

Z kolei Biblioteka Jagiellońska wysyłała do Wolfenbüttel nie tylko wybrane wydawnictwa uniwersyteckie, ale także kupowała wskazane książki polskie, starając się o wypełnienie luk występujących w księgozbiorze w Wolfenbüttel. Jeśli więc dziś w bibliotece podręcznej znajduje-

³ *Probleme der Bearbeitung mittelalterlicher Handschriften*. Hrsg. von H. Härtel u.a. Wiesbaden 1986. Wolfenbütteler Forschungen, Bd. 30.

⁴ „*Biul. Bibl. Jag.*” 1983 nr 1/2 s. 5-17.

⁵ *Exlibris Biblioteka Jagiellońska*. Polnische Bücherzeichen aus den Sammlungen der Jagiellonischen Bibliothek in Krakau. Bearb. von P. Horodyński u. J. Pirożyński. Weinheim 1986. Ausstellungskataloge der Herzog August Bibliothek, Nr. 53.

⁶ H. Reinitzer: *Biblia deutsch*. Luthers Bibelübersetzung und ihre Tradition. Wolfenbüttel 1983. Ausstellungskataloge der Herzog August Bibliothek, Nr. 40.

my tam wszystkie podstawowe polskie publikacje potrzebne w badaniach humanistycznych, z *Bibliografią polską* Estreicherów i *Polskim słownikiem biograficznym* na czele, jest to w dużym stopniu rezultatem współpracy z Biblioteką Jagiellońską.

W dniach 12-27.06.1987 r. pokazano w Krakowie wystawę wszystkich publikacji Biblioteki Księcia Augusta. Książki pozostały potem jako dar w Krakowie i większość z nich weszła do zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej. Egzemplarze dubletów, zgodnie z życzeniem prof. P. Raabego, przekazano Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu i Instytutowi Bibliekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Jedna książka trafiła do biblioteki Zamku Królewskiego w Warszawie.

Mniej więcej od połowy lat osiemdziesiątych rozpoczęto prace nad katalogiem drukowanych poloników XVI-XVII w. w zbiorach Biblioteki Księcia Augusta. Było to możliwe z jednej strony dzięki projektowi, który został zgłoszony przez Bibliotekę Jagiellońską, z drugiej zaś strony dzięki temu, że prof. P. Raabe natychmiast ten projekt poparł i włączył go do planów wydawniczych obejmujących podobne katalogi hungarików, bohemików i niderlandyków, a nawet rossików.

W związku z tym przedsięwzięciem pracownicy Biblioteki Jagiellońskiej i autorzy katalogu, mgr Małgorzata Gołuszka i dr Marian Malicki wielokrotnie wyjeżdżali do Wolfenbüttel i ostatecznie owocem ich pracy stał się pięciotomowy katalog wydany w l. 1992-1994 w wersji dwujęzycznej pt. *Druki polskie i polonica 1501-1700. Katalog zbiorów Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel*⁷.

Ze względu na niezmiernie bogaty zasób poloników w Wolfenbüttel – 1208 edycji w 1638 egz. z XVI w. i 2058 w ok. 2500 egz. z XVII w., zawierający m.in. wiele druków bardzo rzadkich, czy nawet unikatów, często nieznanych dotychczas w polskich bibliografiach i katalogach zbiorów bibliotecznych (aż 493 druki z XVI w. i 762 z XVII w. nieznanych Estreicherom) – wydanie drukiem pracy M. Gołuszki i M. Malickiego trzeba uznać za wydarzenie naukowe wielkiej wagi, zarówno z punktu widzenia polskich potrzeb badawczych, jak również zainteresowań zagranicznych slawistów i historyków kultury. Wspomniany katalog ogromnie ułatwia podejmowanie prac dotyczących stosunków polsko-niemieckich w XVI-XVII w. i dla wielu polskich i niemieckich uczonych stanowi prawdziwe vademecum.

Katalog ten jest chyba bezsprzecznie najważniejszym, ale nie jedynym wydawniczym owocem współpracy między Krakowem a Wolfenbüttel. Profesor Wolfgang Milde ogłosił w *Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej* artykuł na temat słynnego *Ewangeliarza Henryka Lwa* z ok. 1188 r.⁸, który

⁷ *Polnische Drucke und Polonica 1501-1700. Katalog der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel*, Bearb. von M. Gołuszka und M. Malicki. Bd. 1 T. 1-2, Bd. 2 T. 1-3. München 1992-1994.

⁸ *Ewangeliarz Henryka Lwa*. „*Biul. Bibl. Jag.*” 1989 nr 1/2 s. 5-12.

uważany za „najdroższą książkę świata” został w 1983 r. zakupiony na aukcji w Londynie za 32,5 miliona DM. Ja sam w ramach wydawnictw Biblioteki Księcia Augusta opublikowałem kilka artykułów i znacznie rozszerzoną wersję mojej pracy habilitacyjnej o księżnie Zofii Jagiellonce i jej bibliotece⁹. Ponadto polscy stypendyści Biblioteki w Wolfenbüttel przygotowali dwie księgi pamiątkowe poświęcone P. Raabemu i dr Sabinie Solf, odpowiedzialnej w Wolfenbüttel za program stypendiów i badań naukowych. Książki te ukazały się w ramach wydawnictw Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie¹⁰. To zresztą co tu powiedziano i tak nie wyczerpuje tematu, gdyż w Wolfenbüttel publikowali również m.in. profesorowie Jan Garewicz, Juliusz Domański, Antoni Mączak i Zbigniew Ogonowski z Warszawy, a dr Piotr Rypson z Centrum Sztuki Współczesnej zorganizował tam w 1991 r. piękną wystawę na temat polskiej awangardy i książek artystycznych z l. 1919-1990, której towarzyszył starannie wydany katalog¹¹. W tym samym roku odbyła się w Wolfenbüttel również inna wystawa z polskim udziałem, poświęcona cenzurze. Z Krakowa dostarczono eksponatów reprezentujących wydawnictwa tzw. drugiego obiegu, a dr Bożena Wyrozumska, która przy tej okazji udostępniła swoje prywatne zbiory, napisała także artykuł o polskiej cenzurze do katalogu wystawy¹².

Jest jeszcze jeden aspekt współpracy z Wolfenbüttel, który należałoby przedstawić, a mianowicie pomoc udzielona Bibliotece Jagiellońskiej w zakresie konserwacji zbiorów. Biblioteka Księcia Augusta posiada własną, drugą co do wielkości w Niemczech pracownię konserwacji książki, doskonale wyposażoną i wzorowo prowadzoną przez Dag-Ernesta Petersena. Okazało się możliwe nie tylko przeszkolenie w Wolfenbüttel kierowniczkę pracowni konserwatorskiej Biblioteki Jagiellońskiej, mgr Anity Bogdanowicz, ale także zorganizowanie staży dla jej współpracowników i uzyskanie pomocy w zakupie niedostępnych w Polsce materiałów potrzebnych przy konserwacji książki.

Także trochę dzięki pośrednictwu Biblioteki Księcia Augusta doszło do uzyskania 13 000 DM z Fundacji Volkswagena na zakup potrzebnej aparatury i materiałów do konserwacji, m.in. maszyny umożliwiającej automatyczne uzupełnianie ubytków papieru odpowiednio przygotowaną masą papierową, tzw. pulpą. W tym wypadku był to w pewnym stopniu „handel wiązany”, ponieważ w zamian za tę dotację Biblioteka Jagiellońska podjęła się w 1988 r. koordynacji prac nad polską częścią wydawanego

⁹ J. Pirożyński: *Die Herzogin Sophie von Braunschweig-Wolfenbüttel aus dem Hause der Jagiellonen (1522-1575) und ihre Bibliothek*. Wiesbaden 1992. Wolfenbütteler Schriften zur Geschichte des Buchwesens, Bd. 18.

¹⁰ *Beiträge der polnischen Stipendianten der Herzog August Bibliothek zur Philosophie, Geschichte und Philologie*. Hrsg. von J. Pirożyński zusammen mit O. Dobijanka-Witczakow, J. Garewicz und J.B. Korolec. Kraków 1994. – *Studien zur Geschichte der deutsch-polnischen Kulturbeziehungen vom Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert*. Hrsg. von J. Pirożyński. Kraków 1994. Zeszyty Naukowe UJ 1138. Prace Historyczne, z. 111, Studia Germano-Polonica, 2.

¹¹ P. Rypson: *Der Raum der Worte*. Polnische Avantgarde und Künstlerbücher 1919-1990. Wolfenbüttel 1991. Malerbuch Kataloge der Herzog August Bibliothek, Nr. 7.

¹² *Der Zensur zum Trotz*. Das gefesselte Wort und die Freiheit in Europa. Ausstellung und Katalog: P. Raabe mit Beiträgen von H.G. Haasis u.a. Weinheim 1991. Ausstellungskataloge der Herzog August Bibliothek, Nr. 64.

przez prof. Bernharda Fabiana w Münster wydawnictwa *Handbuch der historischen Buchbestände*, co wiązało się z koniecznością przeprowadzenia poważnych studiów, współpracy z licznymi polskimi bibliotekami itp. Mgr Marzena Kusz-Zacharska, która tę pracę wykonała, została do niej przygotowana właśnie w Wolfenbüttel.

Po długim okresie bliskiej – ale nie wynikającej z jakiejś formalnej umowy – współpracy obu bibliotek, 20.03.1990 r. zawarto oficjalne porozumienie pomiędzy prof. P. Raabem i mną, jako ówczesnym dyrektorem Biblioteki Jagiellońskiej. Umowa ta, ważna 5 lat, stanowiła potwierdzenie wszystkich form dotychczasowej współpracy, a jej stronami były obie biblioteki reprezentowane przez swych dyrektorów.

Dnia 18.12.1991 r. zawarto kolejną umowę i tym razem krakowskim partnerem Biblioteki Księcia Augusta został już Uniwersytet Jagielloński, reprezentowany przez swego rektora, prof. Andrzeja Pelczara. Umowa ta, przedłużana w związku ze zmianą na stanowisku dyrektora Biblioteki Księcia Augusta, sięga obecnie 1997 r. i zapewne będzie w przyszłości renegotjowana. Na razie nadal obowiązuje 6-miesięczny limit wymiany rocznie, tzn. 6 jednomiesięcznych stypendiów dla pracowników Uniwersytetu Jagiellońskiego, podtrzymuje się wymianę książek itd., choć intensywność kontaktów między Wolfenbüttel a Krakowem ostatnio nieco zmalała. Trzeba tu wyjaśnić, że prof. P. Raabe z końcem lutego 1992 r. przeszedł na emeryturę, a od lipca 1993 r. nowym dyrektorem w Wolfenbüttel został prof. Helwig Schmidt-Glintzer, sinolog działający poprzednio w Monachium.

Współpraca Biblioteki Księcia Augusta z Biblioteką Jagiellońską, czy też formalnie rzecz biorąc Uniwersytetem Jagiellońskim, stanowi wręcz modelowy przykład doskonałego ułożenia stosunków między polską i niemiecką instytucją naukową w celu osiągnięcia obustronnych korzyści.

Oczywiście, zarówno Biblioteka Księcia Augusta, jak i Biblioteka Jagiellońska rozwinęły i kontynuują współpracę z innymi partnerami. Dla Biblioteki Księcia Augusta, pomijając inne instytucje polskie, drugim takim ważnym partnerem na terenie Europy Środkowo-Wschodniej jest Instytut Literaturoznawstwa Akademii Nauk w Budapeszcie. Także z tą instytucją Biblioteka w Wolfenbüttel zawarła formalną umowę o współpracy.

Z kolei Biblioteka Jagiellońska współpracuje w Niemczech od dawna i bardzo blisko z Biblioteką Uniwersytecką w Jenie i Biblioteką Uniwersytecką w Bochum. W przeszłości mieliśmy też okresy dość intensywne kontaktów z Biblioteką Krajową w Dreźnie i z Niemiecką Biblioteką Państwową w Berlinie. Obecnie stosunki z Berlinem ożywiły się znów po małej przerwie. Co ciekawe, do tych przyjaznych związków dochodziło dość niezależnie od ogólnej sytuacji politycznej, a czasem nawet pomimo istnienia wyraźnych przeszkód.

Jednakże stosunki Krakowa z Wolfenbüttel są na tym tle mimo wszystko czymś wyjątkowym i przyniosły też dużo pożytku. Zdecydowały o tym

chyba przede wszystkim predyspozycje i poglądy profesora P. Raabego, który przez cały czas swej dyrektury starał się wypełniać pewną piękną misję polityczną. Już w czasach, kiedy nikt jeszcze nie sądził, że wkrótce padnie mur berliński, zawali się, czy też tylko osłabnie imperium sowieckie i powstaną zupełnie inne możliwości podejmowania prób budowy nowej wspólnej Europy, on tę Europę starał się budować, nawiązując kontakty na Wschodzie, przy czym Polska była dla niego szczególnie ważna. Co więcej, stymulowane przezeń badania nad kulturalną przeszłością Europy miały także m.in. temu właśnie celowi służyć, ponieważ w przekonaniu P. Raabego, bez poznania i zrozumienia przeszłości nie można sobie poradzić z teraźniejszością, tzn. trudno rozładować napięcia i zburzyć negatywne stereotypy cechujące często stosunki międzynarodowe, w tym także, czy może zwłaszcza, stosunki polsko-niemieckie.

Przed przejściem na emeryturę, w sprawozdaniu z dotychczasowej pracy P. Raabe napisał co następuje: „Kultura dawnej Europy stanowi przedmiot badań historycznych prowadzonych w Wolfenbüttel (...). Temat ten okazuje się dziś niezmiernie aktualny. Biblioteka Księcia Augusta poprzez swoją działalność potrafi się przyczynić do budowy świadomości europejskiej, która nie może się obejść bez spojrzenia wstecz na wspólną historię. Ten europejski dorobek cechują z jednej strony wielkie osiągnięcia kulturalne, z drugiej strony obciążają go wspomnienia wrogości i wojen. Dzięki spojrzeniu na wspólną kulturalną przeszłość będzie można te obciążenia w świadomości społecznej stopniowo rozładować”¹³.

Oczywiście można to uznać za swego rodzaju iluzję czy utopię, można nie wierzyć w to, że *historia est magistra vitae* i się od niej odwracać, ale nie sądzę, by takie spotykane dziś tu i ówdzie, także i u nas, stanowisko było słuszne i pomogło cokolwiek zrozumieć czy cokolwiek sensownego zbudować.

W uznaniu zasług zarówno naukowych, jak i politycznych prof. P. Raabego w 1988 r. Uniwersytet Jagielloński przyznał mu tytuł doktora honoris causa. Jego najbliższa współpracowniczka, dr Sabine Solf otrzymała w dwa lata później medal „Merentibus”. Tylko tak, a także autentycznym szacunkiem i przyjaźnią wielu pracowników Uniwersytetu Jagiellońskiego można było tym ludziom okazać uznanie i wdzięczność nie tylko za to, co zrobili dla Krakowa, ale także dla polskiej humanistyki w ogóle.

Opowiedziana tu historia jeszcze nie ma ostatniego rozdziału. Jak już wspomniałem, od 1993 r. dyrektorem Biblioteki Księcia Augusta jest już

¹³ „Die Kultur des alten Europa ist der Gegenstand der in Wolfenbüttel geförderten historischen Forschung. Im Hinblick auf die politische Entwicklung (...) erweist sich dieses Thema als eine höchst aktuelle Fragestellung. Die Herzog August Bibliothek kann durch ihre Arbeit zur Konstitution eines europäischen Bewusstseins beitragen, das ohne eine Reflexion auf eine gemeinsame Geschichte nicht verwirklicht werden kann. Dieses europäische Erbe ist einerseits durch grosse kulturelle Leistungen gekennzeichnet, andererseits durch die Erinnerung an Feindschaft und Kriege belastet. Im Blick auf die gemeinsame kulturelle Vergangenheit können diese mentalen Belastungen nach und nach abgebaut werden”. P. Raabe: Herzog... (por. poz. 2), s. 141-142.

prof. H. Schmidt-Glinterz, a poza tym czasy się bardzo zmieniły. Czy i w jakim stopniu nowy dyrektor, który ogłosił drukiem swój program ¹⁴ i deklarował gotowość współpracy, będzie mógł kontynuować politykę poprzednika, dopiero czas pokaże i można tylko mieć nadzieję, że nie dojdzie tu do jakiejś zasadniczej zmiany.

Niezależnie od tego, możliwości finansowe w Niemczech są dziś mniejsze niż kiedyś były i wszędzie szuka się oszczędności. Dotyczy to również Biblioteki Księcia Augusta, której nowy dyrektor we wstępie do programu prac na 1996 r. (*Jahresprogramm*) otwarcie przyznaje, że cięcia budżetowe spowodują prawdopodobnie trudności w utrzymaniu odpowiedniej liczebności personelu i kłopoty w gromadzeniu zbiorów ¹⁵.

Po zjednoczeniu Niemcy są już bardziej zajęci własnymi problemami, m.in. muszą przyspieszyć rozwój nowych krajów związkowych, czyli dawnej NRD, i uporać się z napięciami powstającymi między „Ossis” i „Wessis”, które czasem przybierają rozmiary trudne w Polsce do wyobrażenia. Osobiście odnoszę wrażenie, że w tej nowej sytuacji zainteresowanie Polską w Niemczech, ogólnie rzecz biorąc, znacznie spadło. My już nie wydajemy się tak atrakcyjni jak kiedyś, kiedy mieliśmy dość wyjątkowy status w obrębie bloku wschodniego i problematyka polska dość rzadko pojawia się dziś w dziennikach telewizyjnych oraz na pierwszych stronach gazet, czemu trudno się dziwić. Ta ogólna atmosfera musi odbijać się na możliwościach bliższej współpracy naukowej, która oczywiście dalej jest możliwa i potrzebna, ale chyba bardziej niż w przeszłości trzeba o nią zabiegać.

Kończąc pragnę wyrazić nadzieję, że dalsza współpraca Biblioteki Księcia Augusta z polskimi instytucjami naukowymi będzie mimo wszystko równie pomyślna, jak była w przeszłości.

JAN PIROŻYŃSKI

COLLABORATION BETWEEN THE PRINCE AUGUSTUS LIBRARY IN WOLFENBÜTTEL,
THE JAGIELLONIAN LIBRARY AND OTHER POLISH RESEARCH INSTITUTIONS

The Prince Augustus Library in Wolfenbüttel was established in 1572. In the years 1968-1992, the director, Paul Raabe, transformed the Library into an international research centre on the history of European culture from the middle-ages to the XVIIIth century. The Library disburses research grants. The largest number of bursars – Germans apart – originate from Poland as a direct consequence of P. Raabe's international bridge building policy. Today the Library maintains contacts with 22 Polish institutions, the closest of which is with the Jagiellonian University. As a result of this co-operation a five-volume catalogue was published in the years 1992-1994 under the title *Polish prints and polonica 1501-1700. Catalogue of the Herzog Augustus Library Wolfenbüttel collections*.

¹⁴ H. Schmidt-Glinterz: *Die Tausend Schnittstellen der Herzog August Bibliothek*. „*Wolfenbütteler Bibliotheks-Informationen*” 1995 Jg. 20 nr 1/2 s. 1-6.

¹⁵ *Herzog August Bibliothek. Jahresprogramm 1996*. Wolfenbüttel 1995 s. 5.